

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

Əlyazması hüququnda

ŞEKSPIR SONETLƏRİNDƏ MƏHƏBBƏT KONSEPTİNİN KOQNİTİV-SEMANTİK TƏHLİLİ

İxtisas: 5708.01 – German dilləri

Elm sahəsi: Filologiya

İddiaçı: **Leyla Şövlət qızı Musalı**

Fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi
almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın

AVTOREFERATI

Bakı – 2024

Dissertasiya işi Azərbaycan Dillər Universitetinin İngilis dilinin leksikologiyası və üslubiyyatı kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər:

filologiya elmləri doktoru, professor
Fikrət Fətiş oğlu Cahangirov

Rəsmi opponəntlər:

filologiya elmləri doktoru, dosent
Könül Elxan qızı Abdurəhmanova

filologiya elmləri doktoru, dosent
Lalə Qədir qızı Qurbanova

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
Milana Yunis qızı Abbasova

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının Azərbaycan Dillər Universiteti nəzdində fəaliyyət göstərən ED 2.12 Dissertasiya şurası.

Dissertasiya şurasının
sədri:

filologiya elmləri doktoru,
professor
Azad Yəhya oğlu Məmmədov

Dissertasiya şurasının
elmi katibi:

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
dosent
İradə Nadir qızı Sərdarova

Elmi seminarın
sədri:

filologiya elmləri doktoru,
professor
Fəxrəddin Yadigar oğlu Veysəlli

İŞİN ÜMUMİ SƏCİYYƏSİ

Mövzunun aktuallığı və işlənmə dərəcəsi. Müasir dilçilikdə dilin koqnitiv qabiliyyət kimi öyrənilməsinə maraq getdikcə güclənməkdədir ki, bu da insanın idrak vasitəsinin iki qolunu – konseptuallaşma və kateqorizasiyalaşma proseslərində iştirak edən dil vasitələrinin fəaliyyətinin aşkarlanmasına yönəlmiş araşdırmaların səciyyəsində özünü göstərir. Linqvistik araşdırmalarda dil və təfəkkürün qarşılıqlı təsir istiqamətində paradıqm dəyişməsi baş verir, dilçilikdə müstəqil elm sahəsi kimi koqnitiv dilçiliyin kateqorial anlayışlar aparatı formalaşır, informasiyanın insan tərəfindən qəbul edilərək qavranılmasının aparıcı mövqeləri müəyyən edilir.

Konseptlərin bütövlükdə təfəkkür və danışiq aktları zamanı işlədilən bilik hissələri kimi öyrənilməsi müasir dilçiliyin əsas xüsusiyyətlərindəndir. XX əsrin sonlarından başlayaraq dilçilikdə konseptlər informasiyanın koqnitiv işlənməsi zamanı daha kiçik hissələrə bölünə bilməyən mənə vahidləri hesab edilir. Konseptlərin öyrənilməsi hazırda da faktiki olaraq əsas diqqət mərkəzində olan mövzulardan hesab edilir. Bəzi konseptlər var ki, onların konkret mənasını, yaxud ifadə tərzini tapmaq, qarşılıqlarını vermək mümkündür. Lakin bu proses bəzən çətin, bəzənsə olduqca mürəkkəb hesab edilir. İnsan təfəkkürünün əsasını təşkil edən konseptlərdən biri də “məhəbbət” konseptidir. Məhəbbət konsepti fərqli müəlliflər tərəfindən öyrənilmiş və onun mahiyyətinin açılması, müxtəlif millətlərin mədəniyyətində məhəbbətə yanaşma tərzı həmişə dilçilərin diqqətini cəlb etmişdir¹.

Məhəbbət mənəvi mədəniyyətin komponentlərindən biri hesab edilir. “Məhəbbət” konsepti bir çox fəlsəfi və etik tədqiqatların əsas tədqiqat obyektı hesab edilir. İstənilən dövrdə “məhəbbət” konsepti ingilis ədəbi dil konseptində obyektivlik və subyektivlik xüsusiyyətlərini qoruyub saxlaya bilir.

Tədqiqat işində xarici dilçilərdən E.S.Kubryakova, İ.A.Sternin, N.F.Alifirenko, Q.V.Kolşanski, S.Q.Vorqaçev, V.İ.Karasik,

¹ Арапова, О.А. Концепт “дружба”: системный и функционально-когнитивный анализ: / Автореф. дис. канд.филол. наук/ – Уфа, 2004. – с.15.

M.V.Nikitin, C.P.Lakof və başqalarının əsərlərindən istifadə olunmuşdur.²

Dissertasiya işində Azərbaycan alimləri, məsələn, A.A.Axundov, M.İ.Adilov, Ə.Ə.Rəcəbli, A.M.Qurbanov, A.S.Babayev, F.Y.Veysəlli, Ə.H.Hacıyeva, F.F.Cahangirov, N.Ç.Vəliyeva³ və başqalarının əsərlərindən istifadə olunmuşdur.

Müasir ingilis dili aparıcı dildir. Bu dilin aspektlərini, xüsusilə çətin və mürəkkəb tələffüz xüsusiyyətlərinə, qrafik və oxu qaydalarına malik olan ingilis dilinin elmi əsaslarla öyrənilməsi və öyrədilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Respublikamızda ümumi, tipoloji dilçilik, Germanistika, xüsusilə ingilis və alman dillərinin tədqiqi və tipoloji məsələləri, bu dillərin materialları əsasında yazılmış dissertasiya və monoqrafiyalar, leksikoqrafik işlər və

² Kubryakova, E.S. Parts of speech from a cognitive point of view / E.S. Kubryakova. – Moscow: Progress, – 1977. – p.90-92; Sternin, I.A. Lexical meaning of a word in speech / I.A. Sternin. – Voronezh: Publishing House of the Voronezh State. un-ta, – 1985. – 171 p.; Alefirenko, N.F. Poetic energy of the word. Synergetics of language, consciousness and culture / N.F. Alefirenko. – Moscow: Academia, – 2002. – 194 p.; Kolshansky, G.V. An objective picture of the world in cognition and language / G.V.Kolshansky. – Moscow: Nauka, – 1990, 103 p.; Vorkachev, S.G. Comparative ethnosemantics of teleonomic concepts: love and happiness (Russian–English parallels): monograph / S.G.Vorkachev. – Volgograd: Change, – 2003. – 151 s.; Karasik, V.I. Basic characteristics of linguocultural concepts / V.I.Karasik, G.G.Slyshkin // Anthology of concepts. Under the editorship of V.I. Karasik, I.A. Sternin. – Moscow: Gnosis, – 2007. – p.12–13; Nikitina, E.P. Creative individuality of S.T. Aksakov in the historical-functional and comparative-typological coverage: /Avtoref. diss. cand. philol. Sciences / – Magnitogorsk, 2007. – 25 p.; Лакофф Г.П. Гипотеза инвариантности: основан ли абстрактный разум на образах-схемах? // Когнитивная лингвистика, – 1990. №1, – с. 39-74.

³ Axundov, A.A. Ümumi dilçilik / A.A.Axundov. – Bakı: Şərq-Qərb, – 2006. – 277 s.; Adilov, M.İ. Azərbaycan dilində sintaktik təkrarlar / M.İ.Adilov. – Bakı: Elm, – 1974. – 230 s.; Rəcəbli, Ə.Ə. Dilçilik tarixi. I cild /Ə.Ə.Rəcəbli. – Bakı: Nurlan, – 2007. – 528 s.; Qurbanov, A.M. Ümumi dilçilik: [2 cildə] / A.M.Qurbanov. – Bakı: Nurlan, – c. I. – 2004. – 748 s.; Babayev, A.M. Dilçiliyə giriş / A.M.Babayev. – Bakı: Maarif, – 1992. – 376 s.; Veysəlli, F.Y. German dilçiliyinə giriş / F.Y.Veysəlli. – Bakı: Mütərcim, – 2003. – 438 s.; Hacıyeva, Ə.H. İngilis və Azərbaycan dillərində somatik frazeologiyanın əsasları / Ə.H.Hacıyeva. – Bakı: Nurlan, 2008. – 276 s.; Cahangirov, F.F. Dil və Mədəniyyət / F.F.Cahangirov. – Bakı: Elm və Təhsil, – 2014. – 308 s.; Vəliyeva, N.Ç. Dil tipologiyasının aktual problemləri / N.Ç.Vəliyeva. Актуальные проблемы языковой типологии. – Bakı: Elm və Təhsil, – 2011. – 512 s.

sözügedən dillərin sistem və struktur, allomorf və izomorf xüsusiyyətlərinə dair araşdırmalar XX əsrin başlanğıcından bu günlərə kimi aktuallığını saxlayır. Məhz bu baxımdan ingilis dilinin digər aspektləri ilə yanaşı, onun konsept aspekti istər nəzəri, istərsə də praktik baxımdan germanistlərin diqqət mərkəzindədir və bu sahədə müəyyən tədqiqatlar aparılır.

İnsanlar dünyaya gələndə beyinlərində konseptlərlə doğulur. Konseptlər ətraf aləm və orada baş verən bütün dəyişikliyi özündə əks etdirir və daimi dəyişən insan biliklərinin özünəməxsus xüsusiyyəti də bununla izah edilir⁴. Konseptlərin yaranmasında dilin mənimsənilməsi vacib amil hesab edilir. Əsasən təfəkkür və danışmaq fəaliyyəti zamanı müşahidə olunan, aktivləşən və istifadə edilən bilik hissələri konseptlər hesab olunur. Konseptləri təhlil etmək, onların köməyi olmadan informasiyanı koqnitiv hissələrə bölmək mümkün deyil, elə bu səbəbdən də onlar danışmaq prosesində kiçik hissələrə bölünə bilməyən məna vahidləri hesab olunur. Konseptlər ruhun məhsulu hesab edilir və bu səbəbdən də konseptlərin bədii əsərlər, xüsusilə şeirlər, sonetlər vasitəsilə adresata göndərilməsi müşahidə edilir.

U.Şekspir sonetlərində “məhəbbət” konseptinin koqnitiv-semantik tədqiqi praktik dilöyrənmə baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

U.Şekspir sonetləri ilk dəfə 1609-cu ildə T.Torpun “Şekspirin sonetləri əvvəllər heç vaxt çap edilməmişdir” adlı əsərində təhlil olunur⁵.

Yalnız 1640-cı ildə sonetlərin yeni nəşri U.Şekspirin yaxın dostu C.Benson tərəfindən dərc edilmişdir.

Fəlsəfi dərinlik, hissələrin drammatizmi, musiqililiyi və lirikası ilə U.Şekspir sonetləri dünya ədəbiyyatı tarixində öz yüksək yerini çoxdan tutub. Sonetlərdə intibah dövrü insanların daxili zənginliyi, insan mövcudluğunun faciəsi və yüksəlişi, o cümlədən həyatı, yaradıcılığı haqqında düşüncələr öz əksini tapmışdır.

⁴ Abdullayev, Ə.Ə. Koqnitiv dilçiliyin əsasları / Ə.Ə.Abdullayev. – Bakı: Sabah, – 2006. – s. 190.

⁵ Казаровецкий, В.А. Возможен ли перевод сонетов Шекспира? // Литературная учеба, – 2009. №1, – с.111.

U.Şekspir sonetlərinin koqnitiv-praqmatik təhlili kifayət qədər araşdırılmamış mövzulardan biridir. Müxtəlif dillərdə insanın hiss və həyəcanın ötürülməsi, vəziyyətdən asılı olaraq fərqli konseptlərin izahı müasir dövrdə tədqiqat işlərinin bir çoxlarında araşdırılmaqdadır. Müasir antroposentrizm nəzəriyyəsinə əsasən insanın hiss və həyəcanının leksik-semantik və praqma-koqnitiv təhlili labüddür⁶.

“İngilis dilini” U.Şekspir sonet poeziyasında müəyyən qədər novator olaraq adlandırmaq olar. U.Şekspir sonet formasını klassik italyan sonetlərinə nisbətən daha hərəkətli və qeyri-adi vəziyyətə sala bilmişdir. O, əsərlərində tez-tez hadisələrin gedişatını dəyişir, oxucunu daha diqqətlə oxumağa istiqamətləndirir. Eyni zamanda, baş verən və əvvəldən qeyd olunmuş fikirlərlə sonetlərə oxucu marağını daha da artırır.

U.Şekspir sonetləri müasir paradigmə uyğun olaraq danışan, anlayan və hiss edən insana həsr olunmuşdur.

Tədqiqatın obyektı və predmeti. Tədqiqatın obyektı Uilyam Şekspirin sonetlərində “məhəbbət” konseptidir.

Tədqiqatın predmetini Uilyam Şekspirin sonetlərində “məhəbbət” konseptinin semantik-koqnitiv təhlilindən əldə edilmiş nəticələrin ümumiləşdirilərək sistemləşdirilməsi təşkil edir.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri. Tədqiqat işinin əsas məqsədi U.Şekspir sonetlərində hiss-həyəcan, emosiya ifadə edən konseptlərin praqmatik, koqnitiv-semantik, koqnitiv-diskursiv xüsusiyyətlərinin müəyyənəşdirilib inventarlaşdırılmasıdır. Bu məqsədlə tədqiqat işində aşağıdakı vəzifələr yerinə yetirilmişdir:

- sonetlərin yaranma tarixini öyrənmək;
- U.Şekspir yaradıcılığında sonetlərin yerini və onların yeniliklərini araşdırmaq;
- sonetlərin koqnitiv-praqmatik, leksik-semantik təhlilini aparmaq;
- “məhəbbət” metaforunun leksik-semantik əsasını araşdırmaq;
- müasir dilçilik baxımından hiss-həyəcan, emosiya ifadə edən konseptləri təhlil etmək;
- “məhəbbət” konseptinin emosional aspektlərini araşdırmaq;

⁶ Veysəlli, F.Y. Koqnitiv dilçilik: əsas anlayışları və perspektivləri. /F.Y.Veysəlli. – Bakı: Mütərcim, – 2015. – s. 116.

– ingilis frazeoloji birləşmələrində məhəbbət anlamı ifadə edən konseptləri tədqiq etmək;

– U.Şekspir sonetlərinin semantik-sintaktik təhlilini aparmaq;

– U.Şekspir sonetlərinin mətnlərində leksik mənbələrə söykənərək məhəbbət anlamı ifadə edən konseptlərin müqayisəli təhlilini aparmaq;

– U.Şekspir sonetlərinin pragma-kommunikativ şərhini vermək.

Tədqiqat metodları. Dissertasiya işində dil vahidlərinin təsviri və kontekstual təhlili metodlarından istifadə olunmuşdur. Bundan başqa, araşdırmalarda təsviri, tipoloji-müqayisəli, təhlil və sintez metodlarına istinad olunub. Əlavə olaraq, tədqiqat işində induksiya, deduksiya, tarixi təsvir və sistemli təhlil metodlarından istifadə olunub.

Müdafiyyə çıxarılan əsas müddəalar:

– U.Şekspir sonetlərinin hiss-həyəcan, emosiya ifadə etmə xüsusiyyətləri sonet mətnlərinin emosional-lingvistik aspektlərini təsvir edir,

– sonetlərin yaranmasında istifadə olunan leksik-sintaktik konstruksiya fərqləndirilə bilər,

– ingilis dilində “məhəbbət” anlayışının konseptual bədii aspektləri müəyyən edilə bilər,

– “məhəbbət” konsepti bütün dillərdə hiss-həyəcan, emosiya ifadə edən vasitələr kimi çıxış edir,

– sonet mətnlərinin lingvopraqmatik xüsusiyyətləri həm lingvo-kommunikativ, həm də semantik-sintaktik vahidlərin bir-birinə uyğunlaşmasına, birinin digərini izləməsinə imkan yaradır,

– mətn yaranması kimi sonetlər dil vahidlərinin uyğunlaşmasının dil-sistem qanunları ilə nizamlanır.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Mövzunun geniş və sistemli şəkildə öyrənilməsi tədqiqat işinin elmi yeniliyi kimi dəyərləndirilə bilər. Dissertasiya araşdırmasının elmi yeniliyi bir də onunla şərtlənir ki, “məhəbbət” konseptinin U.Şekspir sonetlərində həyata keçirilən funksiyalar və onlar arasındakı qarşılıqlı münasibət, müxtəlif sonetlərdə hiss-həyəcan ifadə edən konseptlərin oxşar və fərqli tərəfləri aydınlaşdırılmış və inventarlaşdırılmışdır.

Tədqiqatın nəzəri və praktiki əhəmiyyəti. Tədqiqat işinin nəzəri əsasları dilçiliyin bir sıra sahələri ilə əlaqəli araşdırmalar üçün

əhəmiyyətlidir. Tədqiqat işinin nəzəri əhəmiyyəti bədii mətnlər əsasında insanın daxili aləminə aid konseptlərin, o cümlədən “məhəbbət” konseptinin dildə representasiyasının öyrənilməsinə dair metodların işlənilib hazırlanmasına töhfəsindən ibarətdir.

Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti ondadır ki, onun nəticələrindən universitetlərin filoloji fakültələrində U.Şekspir yaradıcılığı ilə bağlı elmi məruzələrdə, praktik kurslarda, həmçinin tədris vəsaitlərinin hazırlanmasında istifadə oluna bilər. “Məhəbbət” konseptinin işlənilməsi xarici dilin tədrisi məsələlərinin səmərəli həllində, ingilis dilinin Azərbaycan auditoriyasında tədrisinin təkmilləşdirilməsində və insanın daxili aləminə aid konseptlərin linqvokulturoloji xüsusiyyətlərinə dair nəzəri biliklərin zənginləşdirilməsində yardımçı ola bilər.

Aprobasiyası və tətbiqi. Tədqiqat işinin əsas müddəaları bir sıra tədris ocaqlarının elmi jurnallarında və bununla yanaşı bir sıra başqa ölkələrdə çap olunan toplularda nəşr olunmuş məqalə və tezislərdə yer almışdır. Tədqiqat işinin nəticələri müəllifin çap olunmuş 11 elmi məqalə və konfrans tezislərində geniş şərh olunmuşdur.

Tədqiqat işinin əsas müddəalarını koqnitiv dilçiliyə dair elmi-tədqiqat işlərinin yazılmasında tətbiq etmək olar. “Məhəbbət” konseptinin işlənilməsi xarici dilin tədrisi məsələlərinin səmərəli həllinə, ingilis dilinin Azərbaycan auditoriyasında tədrisinin təkmilləşdirilməsinə və konseptə dair nəzəri biliklərin zənginləşdirilməsində yardımçı ola bilər.

Dissertasiya işinin yerinə yetirildiyi təşkilatın adı. Tədqiqat işi Azərbaycan Dillər Universitetinin Filologiya fakültəsi nəzdində İngilis dilinin leksikologiyası və üslubiyyatı kafedrasında təsdiq edilmiş və icra olunmuşdur.

Dissertasiyanın struktur bölmələrinin ayrılıqda həcmi qeyd olunmaqla dissertasiyanın işarə ilə ümumi həcmi. Dissertasiya işi giriş, 3 fəsil, nəticə və istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir. Dissertasiyanın Giriş hissəsi 6 səhifə, 10998 işarə, I fəsil 32 səhifə, 59042 işarə, II fəsil 29 səhifə, 52271 işarə, III fəsil 46 səhifə, 73649 işarə, Nəticə hissəsi 3 səhifə, 4730 işarədir. Dissertasiyanın ümumi həcmi istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı istisna olmaqla, 200690 işarədir.

TƏDQIQAT İŞİNİN ƏSAS MƏZMUNU

Dissertasiyanın *giriş* hissəsində mövzunun aktuallığı, elmi yeniliyi, nəzəri və praktik əhəmiyyəti, tədqiqatın məqsəd və vəzifələri, obyekt və predmeti, dil materialı və tədqiqat işində istifadə olunan metodları şərh olunur.

Tədqiqat işinin **“Məhəbbət” konseptinin tədqiqinin linqvistik əsasları**” adlanan birinci fəslə üç paragrafdan ibarətdir. Birinci paragrafı **“Koqnitiv dilçilik haqqında”** adlanır və burada koqnitiv dilçilik haqqında geniş məlumat verilir. Qeyd edilir ki, ötən əsrin səksəncinci illərindən başlayaraq “koqnitiv dilçilik” termini müasir linqvistik araşdırmaların kontekstində intensiv şəkildə yayılmaqdadır. Hazırda təməlində psixologiya və linqvistikanın vəhdəti dayandığı koqnitiv mahiyyətli tədqiqatlar bugünkü linqvistik araşdırmaların geniş və perspektivli istiqamətlərindən biri hesab edilir.

Son 40 ildə elmin yeni bir sahəsi – koqnitivlik və ya daha ümumi şəkildə desək koqnisiya elmi inkişaf etməyə başladı. Bu hadisə linqvistikaya və əsasən də semantikaya xüsusi bir təkan verdi. Koqnisiya elmi insan əqlinin necə fəaliyyət göstərməsi, əqli orqanlarla məlumatların xaricdən qəbulu, onları işləmək, tanımaq, əvvəlki məlumatlarla müqayisə etmək, təsnif etmək və yadda saxlamaq prinsipləri öyrənir. O, bir çox informasiyanın beynimizdə, yəni koqnitiv sistemimizdə necə strukturlaşmasını düşünərkən ondan necə istifadə etməyimizi öyrənir. Bu zaman dil mühüm rol oynayır. Dildə nəyinsə yaranması və dərkə və mental leksikonun strukturu psixolinqvistikasının mərkəzi obyektidir. Başqa tərəfdən isə fikrimizdə, başımızda olanın dil vasitəsilə ifadəsi adlanır.

Koqnitiv tədqiqatlarda dil ümumi koqnitiv mexanizm, koqnitiv alət – informasiyanın reprezentasiyasında və transformasiyasında mühüm rol oynayan işarələr sistemi kimi nəzərdən keçirilir. Koqnitiv dilçilik çərçivəsində aparılan tədqiqatlar informasiyanın insan beyni tərəfindən qavranılması və işlənilib hazırlanması prosesinə, habelə danışq aktında həmin informasiyanın ötürülməsinə cəmləşdirmişdir.

İnsanı tədqiqat müstəvisinin əsasında götürmək, yəni insanın

beynində baş verənlərin öyrənilməsi müasir dilçiliyi maraqlandıran əsas məsələdir. Bu da onu göstərir ki, insanın mental hadisələri bugünkü dilçiliyin tədqiqat obyektinə hesab olunur. Hər hansı bir dil vahidinin əsasının öyrənilməsi insanın mental roluna diqqət etmədən mümkün deyildir. İnsan beynində məlumatların qəbulu, saxlanması, yenidən istifadəsi və ötürülməsi prosesləri koqnisisyaya aid hesab edilir. Qeyd edilən bu proseslər əsasən insanın şüurunda baş verir. Müasir dilçilikdə koqnitiv-konseptual tədqiqata, hər şeydən öncə, dünyanın dil mənzərəsini təşkil edən böyük və kiçik dillərin tipoloji xüsusiyyətləri və fərqliliklərinin söykəndiyi müxtəlif dil səviyyələri cəlb olunur. Bu dil səviyyələrini fonetik-fonoloji, morfoloji və sintaktik qrammatika və leksik-leksikoqrafik və frazeoloji fenomenlər və onların ayrı-ayrı detalları təşkil edir. İnkişaf etmiş dillərdə əsas dil çərçivələrinin tərkibləri sisteməlik-koqnitiv dərk etmə əsasında linqvistik istiqamətdə aydınlaşdırılır və alt səviyyələri ilə kateqoriyalaşdırılır. Bütün bunlar isə fərqli dil səviyyələrinə bağlı olaraq yerinə yetirilir. Hazırda insanların intellektinə, həmçinin həyat və fəaliyyət təcrübəsinə dair mücərrəd və konkret mənalara birləşdirən alt kateqoriyalarla fərqli şəkildə yerinə yetirilən təsvir işini koqnitiv dilçilik yerinə yetirir.

“Müasir dilçilikdə “məhəbbət” konseptinin tədqiqi” adlanan ikinci paragrafda həmçinin müasir dilçilikdə “məhəbbət” konsepti haqqında araşdırma aparılır. Dünya dilçiliyinin tarixi çox qədimdir. Hazırda dilçilik tarixində baş verən paradıxm dəyişikliyinə şahidi olmamaq mümkün deyil. Qədim dövrlər dilçiliyi, orta əsrlər dilçiliyi, gənc qrammatiklər dövrü, struktur-funksional dilçilik mərhələsi, transformasional-törəmə dilçiliyi dövrü⁷. F.Veysəlliyə görə, hazırkı dilçilik mərhələsini pragmatika, sosio və koqnitiv dilçilik dövrü adlandırmaq olar⁸.

Koqnisiya elminin hazırkı inkişafı sayəsində və antroposentrizmin inkişaf etdiyi dövərdə dilin işlənməsi, dildə məlumatın yaranması, saxlanması və ötürülməsi proseslərinin öyrənilməsi xüsusi aktualıq kəsb edir. Dilçilik, psixologiya,

⁷ Veysəlli, F.Y. Koqnitiv dilçilik: əsas anlayışları və perspektivləri. / F.Y.Veysəlli. – Bakı: Mütərcim, – 2015. – s. 8.

⁸ Yenə orada, s.8.

semiotika, informasiya nəzəriyyəsi, neyrolinqvistika və s. sahələrin tədqiq edilməsi, həmçinin fəlsəfə və antropologiyanın birgə fəaliyyət göstərməsi koqnisiya elminin birgə inkişafına şərait yaratdı.

Dilçilik elminin yeni istiqamətlərə yol açmasını XIX əsrdə İ.A.Boduen de Kurtenenin və F.de Sössürün fəaliyyəti ilə əlaqələndirirlər. İ.A.Boduen de Kurtene taksonomik, F.de Sössür isə struktur dilçiliyin əsaslarını işləyib hazırlamışdır. İ.A.Boduen de Kurtene insanı dil tədqiqatının mərkəzində görürdü və bu da koqnitiv dilçiliyin yaranmasına səbəb oldu⁹. F.de Sössür dilin işarəvililiyini irəli sürmüş və dilçilikdə semiolinqvistik istiqamətin başlanğıcını qoymuşdur¹⁰. Hər iki dilçi linqvistikanın tədqiqini psixologizmlə əlaqədə öyrənməyi irəli sürürdü və dilçiliyin obyekt və predmetinin yeni paradiqmini müəyyənləşdirməyə çalışırdı.

İnsan duyğularının və məhəbbətin öyrənilməsi müxtəlif elm sahələrində uzun müddət diqqət mərkəzində olmuşdur. Duyğu dilinin və xüsusilə də məhəbbətin dilinin müxtəlif metodlarla ciddi şəkildə araşdırılması təəccüblü deyildir. U.Şekspirin sonetlərinin mətnlərində məhəbbət anlayışının, fərqli emosiya ifadə edən konseptlərin müxtəlif dil vasitələri ilə əsas parametrlərinin araşdırılması da hazırda maraq doğuran sahələrdən hesab edilir.

Məhəbbət linqvistləri maraqlandıran dil hadisələri və proseslərinin ən mürəkkəb, mənalı ötürülmüş duyğulu sahələrindən biridir. Məhəbbət yeniyetmə linqvistik təsəvvürlərini öyrənən linqvistlərin işində, emosional sahə kimi bütün mümkün yanaşmalarda tətbiq olunur: sözlərin lüğət mənalılarına tarixi və etimoloji yanaşmalarda; semantik-sintaktik yanaşmalarda; diskursiv yanaşmada müxtəlif dil strukturları əsasında bir çox linqvistlərin köməyi ilə sevgi şəkillərinin müqayisə edilməsinə imkan verən müqayisəli yanaşmalarda və s.

Cinsi paradiqm çərçivəsindəki işlər, məhəbbət konseptinin əlaqəli qavranmasına və itaətində cins fərqlərindən danışmağa imkan

⁹ Courtenay, J.B. de. Mikolaj Kruszewski, His Life and Scholarly Work. (W.Browne, trans.: A.Adamska-Salaciak and M.Smoczynska, eds). – Krakow: Uniwersytet Jagiellonski, – 1888. – p.12.

¹⁰ Saussure, de F. Course in General Linguistics. (C.Bally and A.Sechehay, eds; R.Harris, trans.). – London: Duckworth, – 1916, – p.16.

verir. Psixoloji və cinsi yanaşmaların “məhəbbət” konsepsiyasının qavranılmasının spesifikliyinə sintezi bizə hörmət və məhəbbətin ümumiləşdirilmiş birləşdirici prototipini təqdim etməyə imkan verir. Cinsi paradıqm çərçivəsində məhəbbətin izahını, yaxud mənasını aşağıdakı kimi izah edə bilərik:

Məhəbbət (qadın paradıqmi) – həssaslıq, anlayış, hörmət, ehtiras, sevgi formasında reallaşan, fiziki səmimiyyət və ya arzu ilə var olan, zaman sərhədlərini məhdudlaşdıran dərin, səmimi, güclü, sıradan bir duyğudur. Bu hər bir insana xoşbəxtlik verə bilər.

Məhəbbət (kişi paradıqmi) – anlayış, sevinc, güvən, cazibədar cinsi rəng və qeyri-səlis vaxt sərhədləri ilə izah edilən dərin, səmimi, güclü bir hissidir.

Analıq sevgisi (qadın paradıqmi) – sevimli, mehriban, həssaslıq, şəfqət, anlayış, güvən və qoruma şəklində reallaşan dərin, böyük, tamamilə müsbət, real, əfv edəndir. Analıq sevgisi (kişi paradıqmi) – sevimli, şəfqətli, mehriban, anlayışlı, mühafizəkar, yardımsevər, güvənən, zaman sərhədi bilməyən, dərin, müsbət və davamlı bir hissidir. Baba sevgisi (qadın paradıqmi) – baxım, qoruma, vasvasılıq, anlayış, həssaslıq, sevgi, məsuliyyət, hörmət, şəfqət formasında həyata keçirilən diqqətə çarpan bir qərarlı xarakteri olan dərin və fərdi bir hissidir. Atanın sevgisi (kişi paradıqmi) – həm mənfi, həm də müsbət duyğularla əlaqəli dərin fərdi bir hissə olub vasvasılıq, anlayış, təhsil, kömək, güc, baxım, hörmət, nəzakət, güvən, qoruma, qürur, həssaslıq və qorxu şəklində reallaşır.

Bir qadının bir kişiylə olan sevgisi (qadın paradıqmi) – həssaslıq, ehtiras, mehribanlıq, anlayış, sədaqət, hörmət, güvən və cinsi təbiətə sahib bir ailə rəftarı ilə əlaqəli dərin, səmimi bir duyğudur. Bir qadının bir kişiylə olan sevgisi (kişi paradıqmi) – cinsiyyət, güvən, qarşılıqlı anlayış, sədaqət, qarşılıqlı sevgi formasında həyata keçirilən müsbət, cinsi yönümlü bir duyğudur və əsasən ailə qurmaq məqsədi daşıyır.

Bir kişinin bir qadına olan sevgisi (qadın paradıqmi) – cinsi, anlayış, baxım, hörmət və güvən formasında həyata keçirilən və zaman sərhədi olmayan, mövzuya romantik olaraq aktiv şəkildə istiqamətləndirilən, impulsiv, cinsi baxımdan rəngli və məntiqsizdir. Bir kişinin bir qadına olan sevgisi (kişi paradıqmi) – cinsiyyət,

baxım, hörmət, güvən, anlayış, qısa davamlı bir uzantıya sahib olan müsbət, cinsi olaraq rəngləndirilmiş bir duyğu olub, ram etmə və fəth edilmə mərhələsidir.

Qız övladına sevgi (qadın paradigması) – hörmət və qarşılıqlı anlayışa əsaslanan və yardım, həssaslıq, itaət və minnətdarlıq şəklində dərin müsbət bir duyğudur.

Affektiv sevgi (kişi paradigması) – şəfqət, kömək və inam şəklində güclü və müsbət emosiya və ata, anaya olan hörmətdir.

Oğula sevgi (qadın paradigması) – həm müsbət, həm də mənfi duyğularla əlaqəli güclü bir şəxslərarası hiss olub, təbiətində qərarlıdır və hörmət, qayğı, dəstək və qoruma, uşaqlıq çağında başlayan valideynlərə təşəkkür şəklində reallaşır.

Üçüncü paragraf **“Məhəbbət” konseptinin emosional-lingvistik aspektləri**” adlanır. Burada məhəbbət konsepti haqqında fikirlər söylənilir. Hazırda insanlar antropoloji tədqiqatın əsas obyektinə hesab edilir. Onun ən mühüm təzahürlərindən biri məhəbbət və ailə münasibətləridir. Məhəbbət – insan varlığının təməlidir, o, insan üçün maddi və mənəvi harmoniyanın reallığıdır. Sevgidə insan özünün “mən”ini tapır. Lakin hazırkı vəziyyətdə ideal sevgi öz dəyərini və ontoloji statusunu tamamilə itirmiş hesab edilir. İnsan simvolik olaraq dünyaya gəlir və məhəbbətdə “insan varlığı”nın parçalanmasının öyrənilməsi lingvistikada fərqli şəkildə və tədqiqat obyektinə olaraq öyrənilir¹¹.

Konsepsiya anlayışı dünya dillərinin bir çoxunda düşüncə və dil arasındakı əlaqənin lingvistik, mədəni və fəlsəfi aspektlərinə aiddir. Bu baxımdan, dil semiotik mədəni mexanizm və mədəni biliklərin saxlanması üçün əsas metod kimi təhlil edilməlidir, eləcə də hər bir sosial yönümlü mədəniyyətin formalaşması üçün xüsusi bir bilik sahəsi kimi qəbul edilməlidir. Buna görə “konsepsiya” termini “bir sözün leksik mənası” ifadəsindən daha geniş mənanı əks etdirir.

Konsept diskursun əmələ gəlməsinə kömək edən və insanları ünsiyyətə sövq edən mədəniyyət haqqında biliklərin cəmidir¹².

¹¹ Балли, Ш.В. Французская стилистика / Ш.В.Балли. Москва: Иностр. лит., – 1961. – с.124.

¹² Veysəlli, F.Y. Kognitiv dilçilik: əsas anlayışları və perspektivləri. /F.Y.Veysəlli. – Bakı: Mütərcim, – 2015. – s. 19.

Konseptlər idealdır və şüur əsasında insanın şəxsi, hissi təcrübəsinin bazası üzərində formalaşan, fərdi hissi obrazlar olan universal predmet kodu kimi kodlaşır. Obrazlar isə konkretidir, lakin onlar mücərrədləşərək hissi obrazdan təfəkkür obrazına çevrilə bilər¹³.

Məhəbbəti insanın mənəvi aləminə güc verən duyğu kimi dəyərləndirmək olar. Qəlb sevgi ilə dolanda, insan qeyri-adi, düşünülməmiş hərəkətlər edir, xeyirxahlıq, mərhəmətlilik, ürəyiaçıqlıq kimi keyfiyyətləri üzə çıxır, onu əhatə edən gözəllikləri görməyə başlayır. Məhz məhəbbət insanı hamıya xoşbəxtlik və sevinc arzulamağa vadar edir. Məhəbbətin gücü insanı gümrəhləşdirir, psixoloji və fizioloji sağlamlığın yaxşılaşmasına təsir edir. Hərəkətin səbəbi olaraq məhəbbət varsa, onda bu cür hərəkət zərərsiz olur. Məhəbbət sözünün mənası sözün əsl mənasında həqiqətdir. İnsan ürəyi məhəbbət hissi ilə doludursa, o, daxili sakitlik, yaradıcılıq və xoşbəxtlik hissləri keçirir.

Məhəbbət 5 əsas keyfiyyətin yaradıcısı hesab olunur: insanlıq, şəxsiyyət, patriotizm, allahlılıq və təklilik. Təklilik məhəbbətdən yaranır. Məhəbbət sözü həqiqətin, xeyirxahlığın, dünyanın və anti-zorakılığın təklilik vacibliyini qoruyan və saxlayan qızıl açardır.

İnsanın verdiyi sevgi mütləq ona qayıdır. İnsan yalnız sevgini hiss etməklə, onu ətrafa paylamaqla xoşbəxt ola bilər. Sevinc və rahatlıq heç bir xarici varlıqla bağlı deyil. O, insanın içində ola bilən bir hissdir. Hamı ilə və hamıya qarşı bu müqəddəs hissi, sevinci bölüşmək lazımdır. Bu sevgini – həyatın əsasını yalnız bu zaman insan özü və ətrafındakıqlarla harmoniyada yaşaya və xoşbəxt ola bilər. Məhəbbəti çox zaman dostluqla eyniləşdirirlər. Dostluq eqoisti arzulardan uzaqlaşdıran və xeyirxahlıqla bütünləşdirən qırılmaz sevginin ifadəsidir. Münasibətlərdə onun mövcudluğu məhəbbət deyil. Məhəbbət bağışlayır, səhvi qəbul edir və unudur. Sevgi və yer sonsuzdur. Necə ki, sevgi həmişə bağışlayandır¹⁴.

¹³ Cahangirov, F.F. Dil və Mədəniyyət / F.F.Cahangirov. – Bakı: Elm və Təhsil, – 2014. – s.29.

¹⁴ Точилкина, Т.Г. Концепт «Знакомство» как элемент картины мира в русскоязычном и англоязычном лингвокультурном пространстве: /дисс. канд. филол. наук / – Челябинск, 2007. – с.77.

İnsan taleyində yaşanan İntibah dövrünün yazıçı və şairləri öz yaradıcılıqlarında müxtəlif sahələrə (siyasi, hərbi işlər, iqtisadiyyat, hüquq) toxunmuşlar. U.Şekspirin sonetləri həyatı reallıqlarla onlardan daha çox fərqlənir. Eyni zamanda qədim mədəniyyətə təsir edən sonetlər çox aktual idi. Məhz buna görə də İntibah dövründə sevgi əsasən hökmdar və icraçı kimi təsvir edilir.

U.Şekspir daima öz sonetlərində sosial-siyasi leksikadan istifadə edir: *slave – qul, vassal – vassal, asılı, servant – qulluqçu, serving – qulluq, homage – hörmət, sovereign – monarx, kahin, lord – hökmdar, owner – sahibkar, tyrant – zülmkar, reign – hökmdarlıq, crowned – taxt-tac sahibi, hökmdar, majesty – əzəmət*”, *excellence – mükəmməllik*”, *embassage – səfirlik, kingdom – krallıq*”, *politic – siyasət* və s. Beləliklə, biz məhəbbət metaforunu sosial-siyasi münasibətlər olaraq aşkarlamış oluruq¹⁵. Verilmiş metaforlar iki və daha artıq konkret metaforu tədqiq etməyə imkan verir. Onlardan birincisi məhəbbət metaforlarıdır. Bu metaforlarda əsas məna, yaxud məhəbbət köləlik kimi izah edilir. Aşiq öz sevgilisinə tabe olaraq onun köləsinə çevrilir. Digər obraz məhəbbət və müharibədir (burada biz məhəbbəti metafor adlandırmayacağıq – bu qəhrəmanların münasibətində iyerarxik xarakter daşıyan ənənəvi müharibədir) – aşıqlar müharibənin iştirakçıları kimi təqdim edilir. Burada lirik qəhrəman daha çox sevən tərəf kimi təsvir edilir və o, “gözəlliyin əsiri olaraq” çətinliyə dözür. Bu metaforların bənzəri general və siravilər kimi qeyd olunmuşdur. Məhz aşiq ilə obyekt arasındakı sevgini xarakterizə edən xüsusi leksika, Şekspirsayağı sonetlərdə sosial-siyasi iz qoyur.

Tədqiqatın II fəslı “İngilisdilli lüğətlərdə “məhəbbət” konseptinin leksik-semantik tədqiqi” adlanır və üç paraqrafdan ibarətdir. Bu fəsildə ingilisdilli lüğətlərdə “məhəbbət” konseptləri, həmçinin ingilis frazeoloji birləşmələrində “məhəbbət” konseptinə dair müasir elmi-nəzəri ədəbiyyatın xülasəsi tədqiq olunur, “məhəbbət” metaforunun leksik-semantik əsasları araşdırılır.

Birinci paraqraf “İngilisdilli lüğətlərdə “məhəbbət” konsepti” adlanır. Mütəfəkkirlərin, filosofların, sosioloqların, digər elm

¹⁵ Crystal, D. The English Language. / D.Crystal. – UK: Penguin Books, – 1988. – p.90.

adamlarının məhəbbətin şərhini və bu hissənin xüsusiyyətlərini təqdim etməyə, insanda olan bir çox duyğu və hisslər arasındakı fərqləri ayırd etməyə çalışdıqları yaxşı məlumdur. Məhəbbət konseptinin lingvistik tədqiqi son illərdə dilçilərin diqqətini cəlb etmişdir. Hər şeydən əvvəl, bunun səbəbi, elmi paradigmə sahəsində müşahidə edilən dəyişiklikdir. Məhəbbət hissi dildə fərqli ifadə formaları olan və müəyyən bir quruluşa sahib olan mürəkkəb və ziddiyyətli bir hadisədir. İnsanlar arasında müşahidə edilən məhəbbət müəyyən inkişaf ssenarisinə malikdir və müəyyən komponentlərdən ibarətdir. Bu komponentlər müxtəlif etnik qrupların dil biliklərinin bəzi aspektləri ilə üst-üstə düşür. Bununla birlikdə, bu quruluş hər etnik birlik, kollektiv və ya fərdi dil daşıyıcıları üçün mədəni baxımdan spesifikdir. Məhəbbət konsepsiyası fərdi, sosial, milli xüsusiyyətlər və eyni zamanda universal hesab edilir. Bu mənalara birlikdə “yaxşı”, “həqiqət”, “gözəllik”, “pislik”, “yalan” etnos mədəni anlayışları ehtiva edir.

Məhəbbətin psixoloji və romantik fenomen olaraq başa düşülməsi və dilin inkişafı ilə əlaqədar mənalara arasındakı fərqlilikləri araşdırmaq üçün məhəbbətin dil reallaşmasını analiz etmək baxımından tədqiqatımızı davam etdirə bilərik.

Bu hissi ifadə edən 4 sabit söz haqqında qısa məlumat verək. Yalnız idiotik, periferik, danışma, stereotip və s. (yəni sözlərin sözsüz olmayan şifahi uyğunluğu haqqında danışdığımız halda) olduğuna inanaraq, məhəbbətin əhəmiyyətli istiqamətlərini müəyyənləşdirmək mümkündür.

Dilçilərin insan duyğularına artan maraqları çox genişdir. O, real dünyadakı insanın dərhal ətrafında olan hər şeyi, mövcudluğu, həqiqəti və başqaları ilə olan əlaqələrini bilməyini istəyir. Bu məlumatın sonu fərdin şüurunda əks olunur, hissləri və duyğuları ilə təmsil olunur. Məhəbbət hissi bir tərəfdən reallığın əks olunmasının təzahürüdür. Digər tərəfdən, emosiyaların, fərqli hisslərin insanın ayrılmaz hissəsi olduğunu həmişə öz dilində əks etdirir¹⁶.

Bir insanın emosional vəziyyətləri ilə qarşılaşma bilməsi qabiliyyətləri ekstralingvistik bir fenomen olaraq ifadə edilir.

¹⁶ Колшанский, Г.В. Соотношение объективных и субъективных факторов в языке / Г.В. Колшанский. – Москва: Наука, – 1975. – с.17.

Duyğusal olaraq “*lingvistik refleks həssaslığı, yəni bir obyektin emosional qiymətləndirilməsi, duyğuları, əhval-ruhiyyəni və insanın təcrübəsini dil və ya danışma*” vasitəsilə ifadə edir. Emosional söz məlumatlarının semantik təfsiri xüsusilə çətindir, çünki insanların duyğu və hisslərini ifadə etmək prosesi olduqca çətindir və müxtəlif dillər üçün bu eyni deyildir.

Konseptin leksemlər, frazemlər və mülahizələr vasitəsilə verballaşması, dil təsviri, dil təsəvvürü koqnitiv dilçiliyin predmetidir. Konseptlər ilk əvvəl leksemlərin köməyi ilə reallaşır. Nəticədə dünyanın dil mənzərəsi yaranır¹⁷.

İkinci paraqraf “*İngilis frazeoloji birləşmələrində “məhəbbət” konsepti*” adlanır. Hər bir dilin lüğət tərkibi sabit söz birləşmələri ilə zəngindir. Sözlər kimi, bütövlükdə bir məna ifadə edən sabit birləşmələr də hər hansı bir dilin lüğət tərkibinin zənginləşməsində, artmasında əhəmiyyətli rol oynayır. Belə ifadələr daha çox milli səciyyə daşıyır. Hər bir dilin özünəməxsus milli ifadələri vardır. E.T.Araxavanın qeyd etdiyi kimi, “*frazeologizmlər dilin xalq fizionomiyası, onun orijinal vasitəsi, varlıq və zəka zənginliyidir. Bunlarda xalqın ağıl və biliyi, sevinc və kədəri, məhəbbət və nifrəti, gülüş və göz yaşları, zəhmətkeşliyi və tənbəlliyi, mübarizəsi və s. əks olunmuşdur*”¹⁸.

“Frazeologiya” mənşəcə yunan sözü olub, /phrasis/ (ifadə), /logos/ (nəzəriyyə) sözlərinin birləşməsindən əmələ gəlmişdir¹⁹. Frazeologiya sabit söz birləşmələrinin qanunauyğun inkişafını, mənşeyini və yaranmasını, xüsusiyyətlərini, forma və məzmun zənginliyini, işlədilmə imkanını, semantik və qrammatik strukturunu, söz və sərbəst birləşmələrlə əlaqəsini və s. tədqiq edir²⁰.

İngilis frazeologizmləri müxtəlif ictimai-tarixi şəraitdə və başqa müxtəlif səbəblər əsasında əmələ gəlmişdir. Frazeoloji

¹⁷ Cahangirov, F.F. Dil və Mədəniyyət / F.F.Cahangirov. – Bakı: Elm və Təhsil, – 2014. – s.30.

¹⁸ Арахав, Е.Т. Концепт “любовь” в русском языке на материале русских романсов в сопоставлении с японским романсом: / Автореф. дисс. канд. филол. наук/ – СПб., 2005. – с.17.

¹⁹ Bayramov, H.A. Azərbaycan dili frazeologiyasının əsasları / H.A.Bayramov. – Bakı: Maarif, – 1978. – s.101.

²⁰ Yəne orada, – s.127.

vahidlər etimoloji cəhətdən təsnif olunarkən onların necə yaranmaları diqqəti cəlb edir. Frazeologizmlər adətən milli xarakter daşıyır. İngilis frazeoloji fonduna yerli və alınma frazeologizmlər daxildir ki, bunların arasında birinci üstünlük təşkil edir²¹.

Frazeoloji birləşmələr hər bir xalqın həyat təcrübəsini, tarixi keçmişini, adət və ənənələrini, mentalitetini, müdrikliyini, hazır-cavablığını, mürəkkəb situasiyalardan baş çıxarmaq qabiliyyətini əks etdirən obrazlı linqvistik vahidlərdir. *“Zamanın sınağından çıxan, nəşildən-nəslə ötürülən frazeoloji vahidlər özlərinin kommunikativ ifadə zənginliklərini saxlamaqla cillənir, saflanır, yeni-yeni məna çalarları kəsb edir. Dilin belə tarixi xəzinəsinin tədqiqata böyük ehtiyacı vardır”*²².

Müasir ingilis dilində külli miqdarda frazeologizmlər var ki, onların da əsas funksiyası dilin estetik aspektini gücləndirməkdir. Bir çox frazeoloji vahidlər adət, reali, tarixi faktlarla əlaqədar yaranıb, lakin ingilis frazeoloji fondunun müəyyən hissəsi bu və ya başqa cəhətdən, bədii-ədəbi əsərlərin sayəsində formalaşmışdır. Bu onu deməyə əsas verir ki, ingilis dili frazeologizmlərinin böyük bir qismini ingilis ədəbiyyatından götürülmüş frazeologizmlər təşkil edir.

“Love” (sevgi) leksemi ilə olan frazeologizmləri nəzərdən keçirdikdə məlum olur ki, bu söz bir sıra frazeologizmlərin də istifadəsində işlədilir: /baby of love/ “sevgi uşağı”; /puppy love/ “uşaq sevgisi”; /cupboard love/ “təmənnalı sevgi” və s.

“Love” leksemisi təşkil edən bir sıra frazeoloji birləşmələrdə “love” konseptinə uyğun olmayan, tam fərqli mənalar ifadə edən birləşmələrin də olmasını görmək mümkündür²³:

²¹ Паскова, Н.А. Женщина / Н.А.Паскова // Антология концептов. Под ред В.И.Карасика, И.А.Стернина. – Москва: Гнозис, 2007. – с.346.

²² Axundov, A.A. Ümumi dilçilik / A.A.Axundov. – Bakı: Şərq-Qərb, – 2006. – s.32.

²³ Орлова, О.Г. Россия / О.Г.Орлова // Антология концептов. Под ред В.И.Карасика, И.А.Стернина. – Москва: Гнозис, – 2007. – с. 446-458.

<i>Idiom</i>	<i>Mənası</i>	<i>Azərbaycan dilində tərcüməsi</i>
play for love	To play for pleasure rather than for money or for other stakes;	Zövq üçün oynamaq, yaxud maraqdan oynamaq, pulla oynamaq;
love all	The game that has no result: (0:0)	hesab, heç bir tərəfdən açılmayan hesab (0:0)
not for love or money	Not under any conditions	təmənnasız; heç bir xeyir güdmədən; rüşvət almadan və s.
for the love of God	To do something for the sake of God; to help someone only for the sake of God	Allah naminə!; Allah xatirinə!

İngilis atalar sözlərində “məhəbbət” konsepti bir neçə mənada işlənir. 1) Sevgi subyekt, yəni hər hansı bir işi görən rolunda çıxış edir; 2) sevgi yaşayan varlıq kimi ifadə olunur; 3) sevgi yaşayır, o gizlənməyə çalışır, nəyi isə qurban verir və nələrə isə həmişə qalib gəlir. Məsələn,

/Love lives in cottages as well as in court// (Sevgi saraylarda olduğu kimi, komalarda da yaşayır).

/Love will creep where it may not go// (Sevginin sərhəddi yoxdur, o hər şeyə qadirdir)²⁴.

Frazeologizmlərin leksik vahidlərinin mənalarını hər iki dilə məxsus lüğətlərlə tutuşdursaq, onlar arasında müəyyən mənə yaxınlığı tapmaq olar. Burada həm də oxşar tarixi şəraitin, mənəvi yaxınlığın rolu müşahidə olunur. Buna görə də müxtəlif dillərdə həm semantik-üslubi, həm də formaca bir-birinə uyğun gələn frazeologizmlərin tərcüməsi o qədər də çətinlik törətmir. Belə tərcümədə yazıçının demək istədiyi fikir dəqiq çatdırılır, əsərin bədii emosionallığı qorunub saxlanılır. Frazeologizmlərin tərcüməsi

²⁴ Телия, В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В.Н.Телия. – Москва: Прогресс, – 1986. – с.124.

zamanı lüğətdən düzgün istifadə olunmalı, dil və üslub məsələlərinə dərindən diqqət yetirilməlidir²⁵.

Üçüncü paraqraf isə **“Məhəbbət metaforunun leksik-semantik əsası”** adlanır. “Metafor” etimoloji baxımdan müəyyən keyfiyyət və əlamətin bir obyektədən başqa obyektin üzərinə köçürülməsini ifadə edir və sözün əlavə məna çalarları qazanması kimi qəbul olunur. Metaforun istifadə olunmasında məqsəd danışığ dilində ifadəlilik, emosionallıq, bədii yaradıcılıqda obrazlılıq yaratmaqdır.

Aristotel metaforun semasioloji hadisə olduğunu göstərmiş, onun əmələ gəlməsini müxtəlif əşya və hadisələr arasındakı oxşarlıq əlaqələrinin mövcudluğu və adları olmayan əşyaların adlandırılması kimi qiymətləndirmişdir. Qədim Roma alimi Kvintilian bədii vasitə kimi metaforun rolunu göstərmişdir²⁶.

V.N.Teliyanın fikirlərinə görə, metaforun oxşarlığa əsaslanması fikri yanlışdır və iki obyektə birləşdirən ümumi əlamət onların oxşarlığına dəlalət etmir. Məsələn, heyvanlar və insanlar hərəkət edir, nəfəs alır və qidalanır. Lakin bütün bunların həm heyvanlara, həm də insanlara xas əlamət olmasını onların oxşarlığı olaraq qeyd etmək olmaz²⁷.

Leksik ifadə vasitəsi və üslubi fənd, əsasən metafor üslubiyyatın tədqiqat sahəsinə aiddir və məcazi mənada istifadə olunan söz və söz birləşmələrinin yaranmasını zəruri etdiyi üçün mənəni xüsusi məfhum olaraq öyrənən leksikologiyanın bölməsi olan semasiologiyanın predmetidir²⁸.

R ritorik baxımdan haşiyələnmiş nitq bədii diskursun mühüm xüsusiyyətlərindən biridir. Nitqin bəzədilməsi əsasən bədii nitqin bir çox fərqli ritorik vasitələrlə cilalanmasını nəzərdə tutur. Nitqi bəzəyən məcazlar və ritorik fiqurlardır. R ritorik fiqur deyəndə fikrin

²⁵ Телия, В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В.Н.Телия. – Москва: Прогресс, – 1986. – с.117.

²⁶ Ковтунова, И.И. Поэтический синтаксис /И.И.Ковтунова. – Москва: Высшая школа, – 1986. – с.43.

²⁷ Телия, В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В.Н.Телия. – Москва: Прогресс, – 1986. – с.98.

²⁸ Карасик, В.И. Введение в когнитивную лингвистику /З.Д.Попова, И.А.Стернин, В.И.Карасик и др. – Кемерово: Комплекс “Графика”, – 2004. – с.59.

ifadəliliyini artıran vasitələr nəzərdə tutulur və onlar dekorativ əhəmiyyət daşıyır.

Nitqin quraşdırılmasında məqsəd adresatı özünə cəlb etməkdir. Əgər bədii diskurs cəlbedicidirsə, dinləyən ona diqqətlə qulaq asır və ona inanır. Məlumdur ki, bu dil vasitələri bədii diskursda yalnız ritorik sistemlərdə deyil, eyni zamanda koqnitiv strukturda da əhəmiyyətli rol oynayır.

R ritorik məcazlar iki yerə bölünür: 1) Kəmiyyət məcazları; 2) Keyfiyyət məcazları²⁹:

Metafor və metonimiyalar keyfiyyət məcazları olaraq tanınırlar. Orijinal metaforların işlədilməsi danışqda adresatın ümumi savadı və təbiəti ilə əlaqədardır. Mükəmməl savadı, şairanə təbiəti olan adresant yeni metaforlar, yəni, təsiredici metaforlar yarada bilir və bununla da danışqını dinləyən üçün maraqlı edə bilir. Bədii diskursun əsas istifadəçilərindən olan şairlərin, daha çox, güclü metaforik təfəkkürləri vardır. Metonimiya adların əvəzlənməsi prinsipi əsasında həyata keçirilir və nəticədə burada ya hissə tamı, ya da tam hissəni əvəz edir. Bu tipli adlanma dərin psixoloji, əqli əsasa malikdir. Məsələn, metonimiyanın bir növü olan metalepsisdə ilkin anlayışın bölünməməsi əsas tutulur; kimsə payızı biçinlə əlaqələndirirsə, il əvəzinə biçin işlədirsə (Məsələn: bir biçin bundan qabaq), deməli mürəkkəb adlandırma – metalepsis yaradır. (Müqayisə üçün: səndən on bayram böyüyəm)³⁰.

Dissertasiyanın III fəslə **“Uilyam Şekspir sonetlərində “məhəbbət” konseptinin lingvopraqmatik xüsusiyyətləri”** adlanır və üç paragrafdan ibarətdir. **“Sonetin poetik forma kimi yaranması. U.Şekspir sonetləri”** adlanan birinci paragrafda sonetin poetik forma kimi yaranması, xüsusilə də U.Şekspir sonetləri tədqiqata cəlb olunmuşdur. U.Şekspir sonetlərinin praqmatik-kommunikativ aspektləri, sonet mətnlərinin lingvo-kommunikativ xüsusiyyətləri, U.Şekspir sonetlərinin semantik-sintaktik aspekti, U.Şekspir

²⁹ Карасик, В.И. Введение в когнитивную лингвистику /З.Д.Попова, И.А.Стернин, В.И.Карасик и др. – Кемерово: Комплекс “Графика”, – 2004. – с.45

³⁰ Аскольдов, С.А. Концепт и слово /С.А.Аскольдов. //Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология. – Москва: Академия, – 1997. – с. 267-279.

sonetlərinin pragmatik-konseptual xüsusiyyətləri də bu fəsilə tədqiq olunur. Bundan əlavə, U.Şekspir sonetlərinin emosional aspektləri, U.Şekspir sonetlərində “məhəbbət” konseptinin müqayisəli təhlili də geniş tədqiq edilir.

Sonet müəllifin gələcək nitq fəaliyyətinin məhsulu olduğundan, dil səviyyəsinə yox, danışq səviyyəsinə aid olunur. Onun struktur-semantik təhlili isə sonetlərin tədqiqində danışq fəaliyyətinin vəziyyətini də araşdırmağı tələb edir. Bu isə öz növbəsində danışq səviyyəsində leksik vahidlərin də nəzərə alınmasını labüd edir.

Məsələ burasındadır ki, dil işarələri kimi, söz vahidləri fərdi olaraq həqiqəti təcəssüm etdirən təkmənalı hesab edilmir.

Dil işarəsi isə canlı varlığın abstrakt düşüncələrə keçidini iki faktor əsasında həyata keçirir:

1. Həqiqəti əhatə edən obyektlərlə işarənin uyğunluğu:

2. Bu uyğunluğun bir və üçdən çox leksik tipləri ilə təsdiqlənməsi: a) konkretləşdirməsi, b) assosiativləşdirməsi, c) sintezləşdirməsi, d) onların tərkibinə daxil olan vahidləri əlaqələndirir³¹.

Konkretləşdirici leksika danışan varlığın şüurunda dağınıqlıq hissini və qli mərhələdə baş verənləri göstərir. O, bu düşüncələrin sayəsində obyektlə uyğunlaşmaması nəticəsində lüğət tərkibinin zənginləşməsinə ehtiyac duyur və yeni sözlər yaradaraq zənginləşir. Nəticədə aydınlaşma prosesi gedir.

Assosiativ leksika birbaşa və ya dolay yolla obyektə aid olan leksik vahidləri birləşdirən leksikanın bir növüdür³². Obyektin adı çəkilmədən belə, leksikanın assosiativ tipi birbaşa və ya dolay yolla verilmiş obyektin yerləşməsi mümkün olan sistemlə əlaqədar olur.

İkinci paraqraf **“U.Şekspir sonetlərinin emosional aspekti”** adlanır. Burada qeyd olunur ki, sintezləşdirici leksika özünü leksikanın vacib tiplərindən biri olaraq göstərir. Bu, insanın emosional münasibətlərinin qiymətləndirilməsi ilə əlaqədar ya məntiqi, ya da informasiya çatışmazlığında modal sözlərlə ifadə

³¹ Veysəlli, F.Y. Dilçilik ensiklopediyası: [2 cildə] /F.Y.Veysəlli. – Bakı: Mütərcim, – c. I. – 2006. – s.80.

³² Yenə orada, – s.83.

olunur³³. U.Şekspir sonetlərini həmişə özü ilə əlaqədar olan və hər zaman insan əqlini düşünməyə vadar edən 3 mövzu ətrafında yazmışdır: zaman, məhəbbət və yaradıcılıq. Lakin U.Şekspirin sonetləri ingilis ədəbiyyatına yeniliklər gətirdi. Şairin sonetlər silsiləsinin gözəlliyi, heyranlığı ondadır ki, burada şeirin dili ilə həyat, sevgi həqiqəti bəşəri duyğularla yoğrulmuşdur. Hər misranın arxasında şairin özü, sözü oxucu niyyətindən xəbər verir, onu düşündürür, narahat edir. Sonetin ecəzkarlığı, məftunluğu də elə bundadır. Ədəbiyyatın müxtəlif janrlarında bədii ifadə vasitələrindən çox istifadə olunur. Hər bir şair və yazıçı ümumxalq dilindən xammal vəziyyətində götürdüyü söz və söz birləşmələrindən istifadə edərkən hansı ifadə vasitəsinin daha qüvvətli təsirə malik olduğunu özü üçün aydınlaşdırır və istifadə edir. Məsələn, *eye* – (*göz*) sözünə diqqət yetirək. Əgər insanın gözü, quşun gözü deyilsə /*eye*/ burada həqiqi mənasında işlənilib. Məsələn:

He grasped the main idea – (O, əsas ideyanı anladı).

Pity melted her heart – (Qəm-qüssə onun ürəyini əritdi).

Grasp – “*anlamaq*” və /*melt*/ dağa döndərmək feilləri həqiqi mənada yox məcazi mənada işlənmişdir.

Üçüncü paraqraf isə “***U.Şekspir sonetlərində “məhəbbət” konseptinin müqayisəli təhlili***” adlanır. Kommunikativ sintaksis baxımından U.Şekspirin sonetləri dil öyrənmək üçün, ilk növbədə yazıçı və oxucu arasında danışq kommunikasiyası yaradır və hər bir parametrlər povestlərində simvollarla, sonetlərində mətnlərlə kommunikatv əlaqə yaratmağa imkan verir. Bunlar aşağıdakılardır:

1) danışq aktı nəzəriyyəsində sonet dilinin öyrənilməsi baxımından kommunikatv vəziyyətini yeniləşdirdikdə iki və daha çox rəy faktoru meydana gəlir. Bu zaman içərisində representativ bölgülər də mövcuddur, o cümlədən müstəsna hallar da vardır. Bu vəziyyətlərdə sonetlərin başlanğıcı representativ, birbaşa və dolaylı yolla, sonu isə ekspressiv, birbaşa və representativ olaraq göstərilmişdir;

2) semantik-sintatik təhlil vəziyyətləri, məhəbbət hissini duyan simanı təcəssüm etdirən bu ekspressiv semantik birləşmələr,

³³ Veysəlli, F.Y. Dilçilik ensiklopediyası: [2 cildə] /F.Y.Veysəlli. – Bakı: Mütərcim, – c. I. – 2006. – s.89.

perseptiv – öz daxili sevgisi hissi istiqamətlənən sima təsviri nömrələnmiş mətnlərlə hissləri ayırd etməyə imkan verir;

3) koqnitiv paradiqmatik baxımından sonetləri skript – təhlil vasitəsi ilə ssenari olaraq təhlil etdikdə, dilin tədqiqi mərhələləri olan leksik-semantik, morfoloji və koqnitiv-semantik baxımından tədqiqi zamanı mətnlərdə dinamizm olduğunu aydın sübuta yetirmək olur³⁴.

V.V.Vorobyovanın fikrincə, hər deyilənin, hərəkətin əhatə dairəsi daxilə yox, sosial əhatədədir³⁵. Hər bir şəxsin daxili aləmi və düşüncəsi özlüyündə şəxsi sosial auditoriyaya sahibdir. Onun qarşısındakına söz ötürmə bacarığı çox əhəmiyyətlidir. Hər bir söz bir şeyi münasibətdə digərinə ötürə bilər. Söz – mənə başqası arasındakı ötürücü körpü hesab edilir. Əgər o bir tərəfi ilə mənə bağlıdırsa, digər tərəfindən həmsöhbətindən asılıdır.

Buna görə mətn təhlili ünsiyyət elementinin mühüm tərkib hissəsi kimi qəbul edilmir və qəbuledici element kimi diqqət etmədən tamamlanmır. V.P.Rudnevin sözlərinə görə, mətn, biliyi bir şüurdan digərinə köçürən və onu qəbul edən subyektdən başqa mövcud olmayan fiziki reallıq obyektlərində bir əlamətdir³⁶. Dinləyənin sözlərinə görə, danışan sözügedən istehsalın faktiki prosesini həyata keçirən metodik bir məkan yaradır və əsasən mətn işlərinin məzmunu və strukturunu müəyyənləşdirir.

Praqmatik əsaslarla mətnin və söz yaradıcılığının tədqiqi hər zaman müraciət olunan sahəyə və mücərrəd informasiya qəbuledicisinə aid olunur. Məsələn, hər hansı şəxsi yazışma müəyyən birinə aid olunmuşsa, lakin xüsusi elmi oxucuların böyük qismini təşkil edirsə, ancaq eyni zamanda müxtəsər olunursa bu zaman bədii ədəbiyyatın oxunuşu böyük kütlə üçün nəzərdə tutulmuşdur. Buna baxmayaraq, söz yaradıcılığının yaradıcısı hər zaman onu kiməsə

³⁴ Солохина, А.С. Свобода /А.С.Солохина // Антология концептов. Под ред В.И.Карасика, И.А.Стернина. – Москва: Гнозис, – 2007. – с.165-182.

³⁵ Воробьев, В.В. Лингвокультурология. Теория и методы / В.В.Воробьев. – Москва: Прогресс, – 1997. – с.128.

³⁶ Питина, С.А. Концепты мифологического мышления как составляющая концептосферы национальной картины мира /С.А.Питина. – Челябинск: Челяб. гос.университет, – 2002. – с.16.

ünvanlayır. Başqa sözlə desək, həmin şəxs informasiya qəbuledicisi olaraq ünvanlanır³⁷.

Əlaqəli sintaksis kontekstində sonet mətnlərinin təhlili zamanı, yazıçı ilə oxucu arasındakı münasibətin rabitə səviyyəsi, duyğunu yaşayan povest qəhrəmanı ilə sevginin obyektı arasındakı dialoq zidd hissə yönəldilmişdir³⁸.

Bədii ifadə vasitələri bədii dilin çox mühüm tərkib hissəsidir və onların işlədilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. İfadə vasitələri əsərin bədii cəhətdən qüvvətlənməsinə təsvir, tərənnüm olunan hadisənin oxucuya daha qabarıq çatdırılmasına xidmət edir. Hadisəni, danışığı şirirləşdirir, onun bədii təsir gücünü artırır. Dilçilikdə bunlar məcazlar, ədəbiyyatşünaslıqda isə “bədii təsvir və ifadə vasitələri” adlanır³⁹.

U.Şekspir sonetlərinin hər birində yalnız bir mövzudan bəhs edilir. Şekspirin dövrünə kimi sonet poeziyası lirikada çox zəngin idi, burada bütün mövcud mövzular şairlərin sözlərində öz tərənnümünü tapırdı.

Öz sonetlərini U.Şekspir həmişə özü ilə əlaqədar olan və hər zaman insan əqlini düşünməyə vadar edən 3 mövzu ətrafında yazmışdır: zaman, məhəbbət və yaradıcılıq. Lakin U.Şekspirin sonetləri ingilis ədəbiyyatında yeni səhifələr açdı. Şairin sonetlər silsiləsinin gözəlliyi, məftunediciliyi ondadır ki, burda şeirin dili ilə həyat, sevgi həqiqəti bəşəri duyğularla doğrulmuşdur. Hər misranın arxasında şairin özü, sözü oxucu ürəyindən xəbər verir, onu düşündürür, narahat edir. Sonetin ecazkarlığı, böyüklüyü də elə bundadır.

Uilyam Şekspir sonetlərində məhəbbət konseptinin koqnitiv-semantik təhlili ilə bağlı apardığımız araşdırmalar aşağıdakı **nəticələrə** gəlməyə imkan verir.

1. U.Şekspir sonetlərinin məzmununun əsasını müəllifin həyatından bəhs edən və insan əqlini düşünməyə vadar edən 3 mövzu

³⁷ Концепт и культура: Материалы III Международной научной конференции, посвященной памяти доктора филологических наук профессора Н.В.Феоктистовой (Кемерово, 27-28 марта 2008 г.) /ГОУ ВПО «КемГУ». – Кемерово: Изд-во «Кузбассвузиздат», – 2008, – с.90.

³⁸ Kittay, E., Lehrer A. Semantic field and the structure of metaphor //Studies in Language, – 1981. 5, – pp. 31-63.

³⁹ Veysəlli, F.Y. Dilçilik ensiklopediyası: [2 cildə] /F.Y.Veysəlli. – Bakı: Mütərcim, – c. I. – 2006. – s.135.

əhatə edir: zaman, məhəbbət və yaradıcılıq. Şair, insan oğlunun, qadın ya da kişi üçün, hər cür eşqə duyduğu dərin həsrətini sonetlərində əxz edir, oxucularına ötürdüyü gizli və aşkar “məhəbbət” konseptləri ilə onları düşünməyə sövq edir. U.Şekspir sonetləri kontekstdən kənara çıxmadan insan hisslərini ehtiva edə bilmişdir.

2. U.Şekspir sonetlərində “məhəbbət” konsepti obyektivlik xüsusiyyətlərini özündə saxlayır. Sonetlərdə müzakirə olunan “məhəbbət” konsepti digərlərindən dominant reallığı və diaxronik və sinxronik idrak aspektlərinin müxtəlifliyi ilə seçilir. U.Şekspir sonetlərində ilk dəfə təhlil edilən “məhəbbət” konsepti dominant metaforlar vasitəsilə ifadə edilmişdir.

3. Koqnitiv-semantik təhlil qazanılmış bilik və elmi məlumatların təsviri, mənimsənilməsi nəticəsində həyata keçirilir. Bu mənada U.Şekspir sonetlərində düşüncələr “məhəbbət” konsepti əsasında kateqoriyalasdırılıb, onun ifadə və mənaları dərk etmə əsasında müəyyənləşdirilib.

4. U.Şekspir sonetlərində “məhəbbət” metaforu stereotiplərin dəyişməsi üçün təsirli koqnitiv alət kimi göstərilmişdir və bu da “məhəbbət” kontekstində məhəbbət-acıma və ya sevgi-nifrət kimi linqvistik qavramları konkret diskursiv variantları ilə də əks etdirir. Sonetlərin təhlili göstərir ki, mücərrəd təfəkkürün qavramlaşdırma və buna bağlı olaraq kateqoriyalasdırma prosesləri dilçilikdə koqnitiv xarakterli dərk etmə əsasına görə təyin edilmişdir.

5. U.Şekspir sonetlərində sosial-siyasi leksikadan istifadə etdiyi üçün məhəbbət metaforunu sosial-siyasi münasibətləri əks etdirdiyini görürük: aşiq – qul (vassal), nökar – məşuq (sevilən) və s. U.Şekspir sonetlərində “məhəbbət” metaforu lirik qəhrəmanın zəifliyini, təbəçiliyini və möhtəşəmliliyini ifadə edən vasitə kimi göstərilmişdir.

6. İngilisdilli lüğətlərin araşdırılması göstərir ki, *love* ‘məhəbbət’ konsepti altı leksik vahidin əsasını təşkil edir: *love* ‘məhəbbət’, *like* ‘xoşlamaq’, *romantic feeling* ‘romantik hiss’, *pleasure* ‘zövq’, *attraction* ‘cəzibə’ və *desire* ‘arzu’, *interest* ‘maraq’, *admiration* ‘heyranlıq’, *attention* ‘diqqət’, *satisfaction* ‘məmnunluq’, *worship* ‘ibadət’ kimi leksik vahidləri bu leksik sahənin əsasında yaranmışdır.

7. Eksperienser (hadisənin iştirakçısı, kişi cinsi) üçün əsas mövzu ilə əlaqədar işlənən *I* ‘mən’ şəxs əvəzliyi povestin qəhrəmanı

ilə münasibətdə kommunikativ funksiya icra edir. Sonetlərin mətnləri məhəbbət hissinin daşıyıcılarını iki semantik rolun ifaçıları kimi təqdim edir: eksperienser və perseptivlər. Bunlar da öz növbəsində semantik modelin əsasında eksperienser 1 və perseptiv 1 olaraq müəyyən edilmişdir.

8. U.Şekspir sonetlərinin romantik və qiymətləndirici komponentlərinin təhlili, duyğuların söz-üslubi səviyyədə dilə gətirilməsi üçün, yazıçının romantik rəngli söz vahidlərini, istinadları, parçaları, həmçinin məcazi müqayisələr və metaforları seçməsinin vacibliyini müşahidə etmək mümkündür. Sonet dilinin romantikliyi, məsələn, ritorik suallar, zəruri və itaətkar ruh vəziyyətinin istifadəsi ilə göstərilmişdir.

Dissertasiyanın əsas müddəaları müəllifin çap olunmuş əşyağıdakı məqalə və tezislərində öz əksini tapmışdır:

1. İngilis dilçiliyində sintaktik sinonimlik məsələsinin qoyuluşuna dair // – Bakı: ADU, Elmi xəbərlər, – 2014. №3, – s.113-117.
2. Şekspir sonetlərində “məhəbbət” və “gözəllik” konseptlərinə dair bəzi qeydlər // – Bakı: ADU, Dil və ədəbiyyat, – 2015. №6, – s.74-77.
3. Şekspir yaradıcılığında metaforların rolu // “Xarici dillərin tədrisinin aktual problemləri”, – Bakı: ADU, – 5-6 may, – 2016, – s.459-461.
4. Sonet mətninin linqvo-kommunikativ təhlili // ADU, Rusiya EA Sibir Bölməsinin Filologiya İnstitutu, “Koqnitiv və tətbiqi dilçiliyin aktual problemləri” adlı beynəlxalq konfransın tezisləri, – Bakı: – 20-21 oktyabr, – 2016, – s.184-185.
5. Şekspir sonetlərinin semantik təhlili // Doktorantların və gənc tədqiqatçıların XXI Respublika Elmi konfransının materialları, – Bakı: – 20-24 oktyabr, – 2017, – s.137-139.
6. Тема безусловной любви в сонете // – Bakı: Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Filologiya Məsələləri, – 2017. №13, – s.351-358.
7. “Məhəbbət” metaforunun leksik-semantik əsası // – Bakı: ADU-nun Elmi Xəbərləri, – 2017. №3, – s.86-92.

8. “Məhəbbət” anlayışının linqvistik təhlili // – Bakı: BSU, Humanitar Elmlərin Öyrənilməsinin Aktual Problemləri, – 2017. №3, – s.40-43.
9. Şekspir sonetlərində emosionallığın linqvistik aspekti // – Bakı: ADU, Dil və ədəbiyyat, – 2017. №3, – s.102-107.
10. Pragmatic-Semantic analysis of Shakespeare’s sonnets // – Bakı: BSU, Tağıyev oxuları, – 2017. №2, – s.128-133.
11. “Love” concept in Shakespeare sonnets // – Austria, Vienna: European Journal of Literature and Linguistics, – 2017. №3, – p.12-17.
12. Şekspir sonetlərində “məhəbbət” anlayışının təhlili // – Gəncə: Gəncə Dövlət Universiteti, Elmi Xəbərlər, – 2017. №3, – s.177-181.
13. Məhəbbət anlayışını bildirən frazeoloji birləşmələrə dair // – Bakı: Dil və Ədəbiyyat, Beynəlxalq Elmi-Nəzəri Jurnal, – 2017. №3, – s.98-100.
14. Koqnitiv linqvistikanın metodu və təhlili // – Bakı: Bakı Slavyan Universiteti, Elmi Əsərlər, – 2018. №1, – s.20-24.
15. The Investigation of the notion of “Love” in the English phraseological units // – РФ: – 21-22 октября, – 2019, – с.41-45.

Dissertasiyanın müdafiəsi 30 may 2024-cü il tarixində saat 12.00 Azərbaycan Dillər Universiteti nəzdində fəaliyyət göstərən ED 2.12 Dissertasiya şurasının iclasında keçiriləcək.

Ünvan: AZ1014, Bakı şəhəri, Rəşid Behbudov küçəsi, 134.

Dissertasiya ilə Azərbaycan Dillər Universitetinin kitabxanasında tanış olmaq mümkündür.

Avtoreferatın elektron versiyası Azərbaycan Dillər Universitetinin rəsmi internet saytında yerləşdirilmişdir.

Avtoreferat "04" aprel 2024-cü il tarixində zəruri ünvanlara göndərilmişdir.

L. Qasıboğlu

Çapa imzalanıb: 04.04.2024

Kağızın formatı: 60x84 1/16

Həcm: 40326 işarə

Tiraj: 100 nüsxə